

5 motius per reivindicar Maria Aurèlia Capmany des del feminisme

"Només hi ha una manera d'anar endavant i és recollir l'herència del passat i assimilar-la i modificar-la amb la pròpia interpretació". Aquest és l'objectiu principal de l'Any Maria Aurèlia Capmany, recollir l'herència literària i l'activisme que aquesta gran dona ens ha deixat, fer-nos-la nostra i, després, ser capaces de modificar-la o d'actualitzar-la segons les diferents mirades que s'hi posaran al damunt.

Marta Nadal / @pleniluni1

"Només hi ha una manera d'anar endavant i és recollir l'herència del passat i assimilar-la i modificar-la amb la pròpia interpretació". Aquest és l'objectiu principal de l'Any Maria Aurèlia Capmany, recollir l'herència literària i l'activisme que aquesta gran dona ens ha deixat, fer-nos-la nostra i, després, ser capaces de modificar-la o d'actualitzar-la segons les diferents mirades que s'hi posaran al damunt.

Maria Aurèlia Capmany no ha estat prou reconeguda com a escriptora; sí com a activista i dona de paraula directa, com a "dona pública", que tanta gràcia li feia de dir i d'autoanomenar-se. De fet, la seva activitat com a agitadora cultural, social i política neix, precisament, de la seva tasca com a escriptora i creadora, com aviat va dir de manera contundent a Salvador Espriu, a qui admirava: "Jo escriuré encara que el món s'enfonsi". I, **malgrat que el seu món s'enfonsava literalment, va trobar en la paraula la forma de ser-hi. D'inscriure-s'hi com a dona**. Perquè la paraula no sols dona un nom, sinó que amb ella es crea l'existència, com ens diu a 'Un lloc entre els morts': "La paraula no sols designava la cosa, que prèviament era allí, sinó que creava la cosa que abans no existia".

Capmany denuncia la desigualtat que pateix la dona dins la lluita pels drets de les persones

En Maria Aurèlia Capmany, **l'exercici de la paraula era un fet connatural a la seva manera de ser**; s'imposava a casa amb les seves "preguntes impertinents", o explicant històries d'altra gent on hi incorporava "retallets de jo". La fabulació ja estava servida; aquesta nena d'ulls grans, amb una curiositat infinita de coneixement i de saber, molts anys després ens hauria de regalar novel·les com 'Tana o la felicitat', 'Betúlia', 'Feliçment, jo sóc una dona', 'Quim, Quima' o 'Lo color més blau', entre d'altres. Totes diferents, però amb el denominador comú de tenir unes protagonistes que lluiten enmig d'un món que els és hostil, presentant un conflicte intern que es fa ressò del moment històric, de l'ofec entre el desig i la realitat que s'imposa: els somnis d'unes dones, contra els patrons estereotipats d'un règim que les deixava al marge de l'acció per supeditar-les només a l'espera, a la submissió.

A poc a poc, però, és la veu de dona la que es va imposant en una narrativa en què la personalitat

femenina va cobrant cada vegada més consciència. Malgrat els problemes de censura amb què va topar Capmany, s'aprecien ja en aquestes novel·les, com a 'Feliçment, jo sóc una dona' (1969), els interessos que l'escriptora desplegarà, anys més tard al seu assaig, on mostra i **denuncia la situació de desigualtat que pateix la dona**, que l'escriptora emmarca dins la lluita pels drets de les persones, per la llibertat d'expressió, en el moment en què al país la lluita antifranquista plantava cara amb accions com la Caputxinada (1966).

Aquí hi trobareu algunes de les raons per les quals, des del feminisme, cal reivindicar la vida i l'obra de Capmany.

1. Desobeint els cànons femenins de la postguerra

Hem parlat abans del fet que Maria Aurèlia va sentir de ben petita aquesta seva necessitat expressiva que la portava a inventar, a cantar, a expressar-se constantment; una necessitat que s'afirma decididament a la segona meitat de la dècada del 1940, quan escriu la seva primera novel·la, 'Necessitem morir' (1947), publicada el 1952 per problemes de censura. Però **allò també absolutament natural en ella, viscut sense cap mena de diferència, era el fet de ser dona**.

Educada per uns pares que no feien cap distinció entre sexes, la seva primera escolarització es va fer a l'Escola Montessori i després a l'Institut Feminal, escola que, com ens diu a 'Mala memòria', **"formava part d'aquell moviment de prudent feminisme que es proposava dotar les noies de la nova Barcelona d'un cert bagatge intel·lectual que les alliberés de la seva ancestral ignorància"**. Després d'un cert temps de crisi, va passar al seu estimat Institut Escola de la Generalitat de Catalunya, model d'avantguarda pedagògica, que dirigia Josep Estalella, on va fer els cursos dels anys 1932 a 1937, passant pel mestratge de grans pedagogues, com Angeleta Ferrer i Carme Serrallonga, entre d'altres. Aquest institut va significar per a ella poder respirar i oxigenar-se, aprendre sense angoixes, viure amb el rigor dels coneixements ben apresos i amb el plaer que li produïa saber. La carrera de filosofia que inicia a la Barcelona republicana es veu estroncada per la Guerra Civil i, malgrat els entrebancs, l'acabarà l'any 1942.

L'escriptora es rebel·là enmig de l'ambient universitari on es movia, gris i rígid, dominat pels homes

I és aquí on Maria Aurèlia ha de lluitar, com mai no havia fet abans, enmig d'un ambient que ella no reconeix, gris i rígid, dominat per homes, on les dones brillants com ella **havien de sentir-se dir pels mateixos companys allò d'"a tu els estudis de filosofia no t'han fet perdre la feminitat"**, o allò altre etzibat per professors, com el Dr. Font: "Es que usted posee, en un soma evidentemente femenino, una inteligencia masculina". Amb tot, ella sabia "que l'usdefruit de tots els dons de la naturalesa i de la memòria no me'ls podria arrabassar ningú i que jo tindria, en el vast univers que s'obria davant meu, el lloc que desitjaria i que em mereixia".

Maria Aurèlia Capmany es rebel·là contra aquesta realitat per a la qual no havia estat educada, tot i que va intentar sobreviure-hi adaptant-se a les circumstàncies del moment; és així que no va renunciar a enamorar-se de catòlics empedreïts o de professors de matemàtiques que li asseguraven l'amor i la felicitat d'una llar. Però, tot i que ho intentà, va ser més forta la seva personalitat de dona autònoma i és així com va trencar definitivament amb el que estava establert en aquella època, transgredint les normes imposades. **Aquesta dona lliure, o que comença a ser-ho perquè fa el que interiorment vol fer**, també va ensenyar a les seves estudiants que "val més saber francès, anglès i rus, que, si se us trenca una veta, sempre podeu fer-hi un nus".

Aquí comença el seu incipient activisme i decidit feminisme, si bé sense una formulació oberta, però sí amb un pensament absolutament segur i clar, que al cap d'alguns anys prendrà la paraula pública. Tot plegat, arribarà acompanyat del seu compromís i sentiment de col·lectivitat, que sent seva des del seu insubornable catalanisme d'esquerres d'arrel popular, des de **la defensa dels grups més febles, des de la lluita per la igualtat de la dona, i des de la seva fidelitat a la llengua**. Això serà a la dècada del 1960, època arreu de lluites pels drets humans, per les llibertats individuals i per la igualtat de la dona, que desemboquen en el Maig del 68.

2. Pionera del feminisme a Catalunya

Coneixedora ja a inicis del 1950 de l'existencialisme de Sartre i de l'obra de Simone de Beauvoir, Capmany escriu el pròleg a l'edició catalana de l'obra de l'autora francesa 'El segon sexe' (1949), que no apareixerà publicat fins a l'any 1968 per qüestions de censura. S'aparta, però, del discurs de Beauvoir per una qüestió ideològica i de classe, tot i que hi coincideix en altres aspectes. En aquest sentit, **Capmany no va entendre mai la lluita per la igualtat de la dona com una lluita individual, sinó que estava relacionada amb les reivindicacions obreres**, amb la lluita pels drets de les persones, en definitiva.

Més endavant, el 1965, Edicions 62 publica en català el llibre de Betty Friedan, el clàssic del feminisme, 'La mística de la feminitat', publicat als Estats Units el 1963, guanyador del Premi Pulitzer del 1964, primera pensadora feminista traduïda al català durant la dictadura. Segons M. A. Capmany, "la Friedan ens deia que les dones ens havíem deixat enredar, que ens havien fet una rentada de cervell i **ens havien fet creure que, si ens entregàvem plenament i sense reserves al projecte que l'home havia traçat per a nosaltres, compliríem amb el nostre destí i arribaríem a través de l'orgasme a la plenitud de l'ésser**. Era un missatge nou, perquè del maleït orgasme no se'n parlava ni en veu baixa, però hi havia en el missatge una conclusió ben entenedora: la dona que renunciava a tota pròpia realització en el camp acotat pel mascle i dedicava tota la seva existència a la llar acabava a cal psiquiatre. Una nova malaltia mental es dibuixava: la síndrome de la 'ménagère'".

Capmany és una pionera de la introducció del discurs feminista a Catalunya i un referent indiscutible als setanta

El moment decisiu que situa Capmany com a pionera del feminisme a Catalunya i com a referent indiscutible per a les joves dels anys setanta és a partir de la **publicació del seu llibre 'La dona a Catalunya: consciència i situació'** (1966), que Edicions 62 li encarrega amb la idea de fer una versió més o menys nostrada, segons diu ella mateixa, del llibre de l'autora americana. En aquesta obra, Capmany fa un seguiment de la situació de la dona a Catalunya al llarg de la història i, com a escriptora que és, ho fa partint dels medievals Jaume Roig, Ausiàs Marc i Joanot Martorell, per passar més endavant a la dona dins la societat burgesa, introduint les primeres feministes catalanes com Dolors Monserdà, Josepa Massanès o Carme Karr, fins a arribar al moment més o menys actual.

Però al costat d'aquest repàs més o menys històric, amb enquesta inclosa, Capmany parla de temes que en aquell moment no eren al pensament de la societat d'aquell final del 1960: parla del concepte de la dona objecte; de la virginitat; de l'homosexualitat femenina i de la seva volguda manca de visualització, fins i tot en la literatura, on el gruix d'obres sobre l'homosexualitat masculina és molt més gran; la tasca de la llar; la consideració de la dona com a "intrusa" en la comunitat dirigida pels homes, afavorida per una "propaganda del retorn de la dona a la llar", que té com a primera conseqüència greu "l'acceptació de les desiguals condicions de retribució sense la més mínima protesta", és a dir, el problema de l'escletxa salarial de què ens fem ressò en ple 2018. **L'actitud de**

la dona, la seva passivitat o la seva lluita, i com l'home afronta l'acció de la dona, són altres dels temes que s'aborden en aquest llibre valent que va desvetllar consciències.

3. Referent feminista per a les joves dels setanta

Capmany va fer veure a moltes dones de la generació dels anys setanta que les coses no eren com les havien apreses. En una de les darreres converses entre Maria Aurèlia Capmany i Montserrat Roig, publicada a la revista 'Cultura' el 1991, Roig li expressa què va significar per a ella: "Eres —ja ho he dit moltes vegades— la primera senyora que vaig conèixer que tenia una opinió pròpia i que, a més a més, la imposava". I, més endavant, Roig reconeix Capmany com el seu referent: "Tu em vas dedicar 'La dona a Catalunya' i, per primera vegada, em vas teoritzar la qüestió de la dona. Per a mi, tu vas ser un punt de referència important des de tots els punts de vista. Com a persona, com a personalitat pública, per la teva extraordinària capacitat de treball...".

I és que M. Aurèlia Capmany va convertir-se en la mentora de tota una generació en l'àmbit literari; però, sobretot, va fer obrir els ulls de totes aquelles joves que, com Montserrat Roig, havien estudiat en ple franquisme, en escoles de moral rígida, educades per "dones víctimes, i que, al mateix temps, feien de botxí", com recorda la mateixa Roig; per tant, tota aquesta generació interioritza la resignació i la submissió com a norma, com a conducta femenina, molt allunyada de **la llibertat republicana en què havia estat educada Capmany d'infant i de jove**. És lògic, en aquest context, entendre el xoc que havia de provocar per a una generació més jove, sense models ni referents previs —no ho eren les mateixes mares—, sentir aquesta personalitat forta i decidida, que sacsejava les joves amb una paraula directa i eficaç i amb una lucidesa extraordinària, dient-los allò que ningú no els havia dit mai.

Va traduir autores feministes d'arreu i fou autora d'assajos sobre aquesta qüestió a Catalunya i a Espanya

L'apoderament de la dona a Catalunya comença amb el referent indiscutible de Maria Aurèlia Capmany que parla, a més, de temes considerats tabú, com la sexualitat femenina i l'orgasme; les microagressions i l'esbós de violació que suposa allò que en castellà en diuen "piropos" i que la Capmany es negarà a dir en català, perquè la paraula "floretes" delata un pensament còmplice d'aquesta consideració de la dona com a objecte submís per a l'ús i abús del mascle.

A 'La dona a Catalunya', el segueixen altres assajos com '**La dona catalana**' (1968), '**El feminisme a Catalunya**' (1973), '**La dona i la Segona República**' (1977), o el llibre il·lustrat per Tísner, '**Dona, doneta, donota**' (1979), ple d'humor i d'ironia. I, en castellà, Capmany va escriure '**El feminismo ibérico**' (1970), '**De profesión mujer**' (1971) i el volum epistolar '**Carta abierta al macho ibérico**' (1973), on també hi és present una gran càrrega d'humor, d'ironia i de sarcasme, en alguns casos semblant a la línia de '**Cartes impertinents de dona a dona**' (1971), reeditades aquest any 2018, amb motiu del centenari de l'escriptora.

4. Compromesa amb l'activisme

L'activisme i la presència de Capmany en actes, conferències o debats sobre feminisme és constant; un dels actes més importants d'aquell moment van ser les **Jornades Catalanes de la Dona**, del maig del 1976, al Paranimf de la Universitat de Barcelona, **que van significar, no ben bé el naixement del moviment feminista, sinó, més aviat, la seva presentació en societat**; en

paraules de Mireia Bofill, “el més destacable de les Jornades, i el que fa que a partir d’aquell moment es pugui parlar d’un canvi qualitatiu en el moviment feminista, va ser, al meu entendre, simplement el gran nombre de dones —unes 4.000 en total— que hi van acudir espontàniament, mogudes pel sentiment que el que allí passava tenia una gran transcendència per a la seva pròpia vida personal”.

Però, també com recorda Bofill, l’aportació més gran de Maria Aurèlia Capmany era la que ja havia fet escrivint la seva obra, que, com he dit en començar aquest article, és el nucli de tota la seva activitat en el terreny social i polític. **M. A. Capmany, que defensava un feminisme inclusiu**, creia que sempre s’havia d’anar més enllà per aconseguir uns objectius que no serien mai suficients.

5. Impulsora d’iniciatives municipals

Des de la política municipal, com a regidora de Cultura i de Publicacions de l’Ajuntament de Barcelona (1983-1991), Capmany va intentar incidir en iniciatives que donessin a la ciutat un aire innovador, propi de l’àmplia i oberta visió que tenia de la cultura. Intervé en la reordenació del nomenclàtor de la ciutat i de manera decisiva en les seves festes majors. Pel que fa a la festa de la Mercè, que ja estava organitzada des de molts anys abans de la seva arribada a la regidoria, Capmany va incorporar-hi nous espais i actes com espectacles de teatre de carrer, de dansa, etc. Però **en la festa on més va incidir va ser en la de Santa Eulàlia com a Festa Major d’Hivern**, coneguda també per Festa Major petita.

Com a regidora va recuperar les festes de Santa Eulàlia i va impulsar la Fira Internacional del Llibre Feminista

La Barcelona vella, com deia la mateixa Capmany, no havia oblidat pas la santa que els barcelonins havien considerat pròpia. És en aquest sentit que Capmany va considerar important per a la ciutat el fet de revitalitzar aquesta Festa Major d’Hivern en col·laboració amb la Festa Major de Tardor, la de la Mercè. Per a la regidora de Cultura, la festa de Santa Eulàlia, en ple febrer, abans de Carnaval i com a cloenda de les festes d’hivern, volia significar una aturada que servís per **posar en evidència la capacitat cultural de la ciutat**, que, gràcies a la recuperació de la festa a mitjan dècada dels anys vuitanta, va veure fusionar la cultura popular amb la cultura sàvia, amb un pregó històric, amb teatre a la plaça del Rei i la representació del Misteri d’Elx a Santa Maria del Mar.

En aquest sentit, la recuperació de la festa de Santa Eulàlia i la seva Festa Major d’Hivern van portar el millor exemple, en paraules de Maria Aurèlia Capmany, “de la unió indestructible que hi ha entre saviesa i tradició, cultura oral i cultura sàvia, cada una d’elles influint-se, fent d’aquestes dues branques del fenomen cultural una sola realitat que, en la mesura que és viva i creativa, genera una eufòria de festa o una certesa de comunicació i coneixement”. **Com a regidora de Publicacions va organitzar a Barcelona la IV Fira Internacional del Llibre Feminista, l’any 1990**, entre altres iniciatives. Per recordar la seva trajectòria i la seva implicació en el feminisme i en la política municipal, el consistori barceloní convoca anualment el [Premi Maria Aurèlia Capmany](#).

És molt llarg encara el camí que hem de recórrer les dones per assolir una plena igualtat; això **necessita canviar tot un pensament androcèntric de la societat, i les coses no són fàcils**. Però tenim un camí traçat que hem de reivindicar, recordar i sobretot llegir, perquè les pàgines de Capmany, en ple segle XXI, encara ens il·luminen.

Marta Nadal és la comissària de l'[Any Maria Aurèlia Capmany](#).